==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

મદ્રાસ રાજ્ય અને અન્ય

વિરુદ્ધ

કે. એમ. રાજગોપાલન

તા. ૨૭/૦૯/૧૯૫૫.

[વિવિયન બોઝ, ભગવતી, જગન્નાથદાસ, બી. પી. સિન્હા અને જાફર ઈમામ જે.જે.]

ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ, ૧૯૪૭ (૧૦ અને ૧૧ જ્યોર્જ ૬, પ્રકરણ ૩૦)– કલમ ૧૦(૨)(એ)– ધ ઈન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭– અનુચ્છેદ ૭(૧)– સ્વતંત્રતાની બક્ષિસ– સેવાની આપોઆપ અને કાનૂની સમાપ્તિ– ભારતમાં નાગરિક હોદ્દા ધરાવતી વ્યક્તિઓ– સ્વતંત્રતા પૂર્વે– સ્વતંત્રતા પછી તેઓની નિમણૂક થયેલ હોવાનું અને સેવા ચાલુ રહેલ હોવાનું માની શકાય કે કેમ– ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫, કલમો ૨૪૦(૨) અને ૨૪૭.

સાલ ૧૯૩૬ માં ખુલ્લી સ્પર્ધા દ્વારા સામાવાળાની ઇન્ડિયન સિવિલ સર્વિસમાં ભરતી કરવામાં આવેલ હતી અને તેમણે ઓક્ટોબર ૧૯૩૭ માં મદ્રાસ પ્રાંતમાં ફરજ પર હાજર થયેલ હતા. ત્યારથી તેઓ મદ્રાસ સરકાર હેઠળ વિવિધ હોદ્દાઓ પર સેવા આપી રહ્યા હતા, જેમાં તેમનો છેલ્લો હોદ્દો દિંડીગુલના સબ–કલેક્ટર તરીકેનો હતો. તેઓ જૂન ૧૯૪૭ માં રજા પર ગયા હતા. રજા પર હતા તે દરમિયાન તેમને ભારત સરકાર તરફથી એક પત્ર મળ્યો હતો જેમાં તેમને પૂછવામાં આવ્યું હતું કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ બ્રિટિશ સરકાર તરફથી ડોમિનિયન ઓફ ઇન્ડિયાને સત્તાની જે તે સમયની વિચારાધીન સોંપણી પછી તેઓ સરકારની સેવામાં ચાલુ રહેવા ઇચ્છુક છે કે કેમ. તેમણે સેવામાં ચાલુ રહેવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવતો પ્રત્યુત્તર મોકલ્યો હતો. ૯મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ તેમને મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ દ્વારા હસ્તાક્ષરિત તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ નો પત્ર મળ્યો હતો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી અને ત્યાર પછી તેમની સેવાઓ ચાલુ ન રાખવાનો નિર્ણય લેવામાં આવેલ છે, અને ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના બપોર પછીથી તેમની સેવાઓ સમાપ્ત કરવામાં આવશે.

સામાવાળાએ મદ્રાસ રાજ્ય અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ એવી જાહેરાત મેળવવા માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો કે મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ દ્વારા તેમની સેવાઓ સમાપ્ત કરવાનો ઉદ્દેશ ધરાવતો તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ નો આદેશ રદબાતલ, શૂન્ય અને બિનઅમલી છે અને તેઓ સેવામાં ચાલુ રહ્યા હોવાનું માનવામાં આવે. હાઇકોર્ટે સામાવાળાની એ દલીલ સ્વીકારીને

માંગવામાં આવેલ જાહેરાત મંજૂર કરી હતી કે તેમની સેવા સમાપ્ત કરતો આદેશ ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની કલમ ૨૪૦ હેઠળની તેમની સેવા સંબંધિત વૈધાનિક બાંહેધરીનું ઉલ્લંઘન કરતો હતો, જે ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ની મધ્યરાત્રિ સુધી અમલમાં રહી હતી.

ઠેરવવામાં આવ્યું કે, ૧. ભારતને સ્વતંત્રતા આપવાથી સ્વતંત્રતાની તારીખે સેવાની આપોઆપ અને કાનૂની સમાપ્તિ થઈ હતી.

રેલી વિરુદ્ધ ધ ક્રિંગ ([૧૯૩૪] એ.સી. ૧૭૬) અને નોક્સ વિરુદ્ધ ડોનકાસ્ટર અમાલ્ગમેટેડ કોલિયરીઝ લિમિટેડ ([૧૯૪૦] એ.સી. ૧૦૧૪) અનુસરવામાં આવ્યા.

૨. પરંતુ ભારતમાં અગાઉ નાગરિક હોદ્દા ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓને, તેમના સંબંધિત કેસોને અસર કરતા "સામાન્ય અથવા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" હેઠળ આવરી લેવાયેલ વ્યક્તિઓ સિવાય, નિમણૂક પામેલ હોવાનું અને તેથી સેવામાં ચાલુ રહેલ હોવાનું માનવામાં આવે છે: જુઓ ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ નો અનુચ્છેદ ૭(૧), જેને ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨)(એ) અને ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની અનુકૂલિત કલમો ૨૪૦(૨) અને ૨૪૭ સાથે વાંચવામાં આવે.

૩. અગાઉની સેવાની શરતો વિશેની બાંહેધરી અને શિસ્તભંગના પગલાં સંબંધિત અગાઉના વૈધાનિક રક્ષણો આ રીતે સેવામાં ચાલુ હોવાનું મનાયેલ વ્યક્તિઓને લાગુ પડવાનું ચાલુ રહે છે, પરંતુ અન્ય વ્યક્તિઓને નહીં.

૪. ભારતમાં અગાઉ નાગરિક હોદ્દા ધરાવતી વ્યક્તિઓને નવી વ્યવસ્થા હેઠળ "સેવામાં ચાલુ રહેવા"નો ઇનકાર કરવાનો હક હતો અને વાસ્તવમાં તે વિકલ્પ આપવામાં આવ્યો હતો, અને જો તેઓ તે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરે તો તેઓ બંધારણ પસાર થવાની તારીખથી સેવા આપવાનું બંધ કરતા હતા.

૫. તે જ રીતે નવી સરકારને પણ તેઓને સેવામાં ચાલુ રાખવાનો ઇનકાર કરવાનો અધિકાર હતો અને સમય પહેલાં સંબંધિત વ્યક્તિઓને આપવામાં આવેલ આ હકીકતની જાણ ૧૫–૮–૧૯૪૭ ના રોજ નવી સરકારે સત્તા સંભાળી તે ક્ષણથી અમલમાં આવી હતી અને તેની કાનૂની અસર થઈ હતી.

૬. અરજદારને જાણ કરવામાં આવી હતી કે ૧૪–૮–૧૯૪૭ પછી તેમની સેવાઓની જરૂર રહેશે નહીં, તેથી તે તારીખે તેમની સેવાઓ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી કારણ કે આ ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ ના અનુચ્છેદ ૭(૧) ના અર્થ હેઠળનો એક ખાસ આદેશ હતો. તે મુજબ તે આદેશની માન્ય રાખવાની જોગવાઈઓ હેઠળ તેમના કેસમાં ૧૪–૮–૧૯૪૭ પછી સેવા ચાલુ રહી ન હતી.

લાલનો કેસ (૧૯૪૮) એફ.સી.આર. ૪૪, વેસ્ટ રેન્ડ સેન્ટ્રલ ગોલ્ડ માઇનિંગ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ધ કિંગ (૧૯૦૫) ૨ કે.બી. ૩૯૧, વિરેન્દ્ર સિંહ વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય (૧૯૫૫) ૧ એસ.સી.આર. ૪૧૫, રાજ રાજેન્દ્ર માલોજીરાવ શિતોલે વિરુદ્ધ મધ્ય ભારત રાજ્ય (૧૯૫૪) એસ.સી.આર. ૭૪૮, લેડોર વિરુદ્ધ બેનેટ (૧૯૩૯) એ.સી. ૪૬૮ અને ગોવિંદન સેલ્લાપ્પાહ નાયર

કોડકન પિલ્લઈ વિરુદ્ધ પુંચી બંદા મુદાનાયકે (૧૯૫૩) એ.સી. ૫૧૪ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

દીવાની એપેલેટ હકૂમત: દીવાની અપીલ નં. ૨૦૩/૧૯૫૪.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટ દ્વારા સી.એસ. નંબર ૨૧૬/૧૯૫૨ માં આપવામાં આવેલ તારીખ ૩૦મી માર્ચ ૧૯૫૪ ના ચુકાદા અને હુકમ સામેની અપીલ.

અપીલકર્તા તરફથી ભારતના એટર્ની–જનરલ એમ. સી. સેતલવાડ, મદ્રાસના એડવોકેટ–જનરલ વી. કે. ટી. ચારી (તેમની સાથે આર. ગણપતિ ઐયર, પોરસ એ. મહેતા અને પી. જી. ગોખલે).

સામાવાળા તરફથી એમ. કે. નાંબિયાર (તેમની સાથે સી. વી. એલ. નારાયણ).

૧૯૫૫. સપ્ટેમ્બર ૨૭. કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ જગન્નાથદાસ દ્વારા આપવામાં આવેલ:

આ અપીલ મદ્રાસ રાજ્ય અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૩ હેઠળ તે કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ પ્રમાણપત્ર પર હાઈકોર્ટના ચુકાદા અને હુકમનામા સામે કરવામાં આવેલ છે. આ અપીલ અહીંના સામાવાળા, જેઓ ઇન્ડિયન સિવિલ સર્વિસના સભ્ય હતા, તેમના દ્વારા એવી જાહેરાત મેળવવા માટે દાખલ કરવામાં આવેલ દાવામાંથી ઉદ્ભવે છે કે મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ દ્વારા તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ ૧૪મી

ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના બપોર પછીથી તેમની સેવાઓ સમાપ્ત કરવાનો ઉદ્દેશ ધરાવતો આદેશ શૂન્ય, રદબાતલ અને બિનઅમલી છે અને તેઓ ઈન્ડિયન સિવિલ સર્વિસમાં તેના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા હોવાનું માનવામાં આવવું જોઈએ. આ દાવો મદ્રાસ હાઇકોર્ટની મૂળ હકૂમત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને પુરાવા નોંધનાર સિંગલ જજ દ્વારા આંશિક સુનાવણી કર્યા પછી, આ કેસમાં વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયેલ મહત્વપૂર્ણ બંધારણીય પ્રશ્નને ધ્યાને રાખીને ત્યારબાદ બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા તેની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી. ખંડપીઠે વાદીની તરફેણમાં તારણ આપીને દાવો મંજૂર કર્યો હતો અને તેથી રાજ્ય દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી છે.

વાદીનો કેસ ટૂંકો અને સરળ છે. સાલ ૧૯૩૬ માં ખુલ્લી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા દ્વારા તેમની ઈન્ડિયન સિવિલ સર્વિસમાં ભરતી કરવામાં આવી હતી અને તેઓ ઓક્ટોબર, ૧૯૩૭ માં તે સમયના મદ્રાસ પ્રાંતમાં ફરજ પર જોડાયા હતા. ત્યારથી તેઓ મદ્રાસ સરકાર હેઠળ વિવિધ હોદ્દાઓ પર સેવા આપી રહ્યા હતા. તેમણે સંભાળેલ છેલ્લો હોદ્દો દિંડીગુલ ખાતે સબ–કલેક્ટર અને સંયુક્ત મેજિસ્ટ્રેટ તરીકેનો હતો. તારીખ ૨જી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ તેઓ રજા પર ગયા હતા. રજા પર હતા તે દરમિયાન, તેમને ભારત સરકાર તરફથી તારીખ ૧૯મી જૂન, ૧૯૪૭ નો પત્ર મળ્યો હતો, જેમાં તેમને પૂછવામાં આવ્યું હતું કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ બ્રિટિશ સરકાર તરફથી ભારતની નવી સરકારને સત્તાની જે તે સમયની વિચારાધીન સોંપણી પછી તેઓ સરકારની સેવામાં ચાલુ રહેવા ઇચ્છુક છે કે કેમ. વાદીએ તારીખ ૨જી જુલાઈ, ૧૯૪૭ ના રોજ મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવને

પત્ર લખીને સેવામાં ચાલુ રહેવાની પોતાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરતો જવાબ મોકલ્યો હતો. ૯મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ, તેમને મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ તરફથી તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ નો પત્ર મળ્યો હતો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સત્તા પરિવર્તન પછી તેમને સેવામાં ચાલુ ન રાખવાનો સરકારે નિર્ણય કર્યો છે અને તેથી તેમની સેવાઓ ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના બપોર પછીથી સમાપ્ત કરવામાં આવશે. વાદીએ તારીખ ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ મુખ્ય સચિવને લખીને જણાવ્યું હતું કે તેમની સેવાઓની આ પ્રકારની સમાપ્તિ ગેરકાયદેસર અને અમાન્ય છે અને તેમણે આ બાબત પર પુનર્વિચારણા કરવાની અરજ કરી હતી. ત્યાર પછી તેમણે મદ્રાસ સરકાર સમક્ષ ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ, ભારત સરકાર સમક્ષ ૨૨મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ અને ભારત સરકાર સમક્ષ ૧૯મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૭ ના રોજ વધુ રજૂઆતો કરી હતી. આ બધી રજૂઆતો નકારી કાઢવામાં આવી હતી. વાદીએ તારીખ ૨૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૮ ના રોજ મદ્રાસ સરકારને વધુ એક આવેદનપત્ર મોકલ્યું હતું જેમાં તેમણે લાલના કેસમાં ફેડરલ કોર્ટના ચુકાદાનો આધાર લીધો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તેમની સેવાઓની સમાપ્તિ કાનૂની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતી હોઈ ગેરકાયદેસર હતી અને તેથી તેઓ હજુ પણ સેવામાં ચાલુ છે અને તેમણે તેમના પગારની ચુકવણીની માંગણી કરી હતી. મદ્રાસ સરકારે તારીખ ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૯ ના પોતાના આદેશ દ્વારા આ અરજ પણ નકારી કાઢી હતી. ત્યાર પછી વાદીએ ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ ના રોજ ભારતના બંધારણના અમલ પછી તરત જ, મદ્રાસ સરકારના તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના આદેશને પડકારતી રિટ

અરજી મદ્રાસ હાઇકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરી હતી. તે અરજીમાં ભારત સંઘને પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યો ન હતો. હાઇકોર્ટે બંધારણ અમલમાં આવ્યા પહેલાં પસાર થયેલા આદેશને રદ કરવા માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજી ચાલી શકે નહીં તેવા આધારે તે અરજી રદ કરી હતી. અપીલમાં સુપ્રિમ કોર્ટે પણ તે નિર્ણય માન્ય રાખ્યો હતો. સુનાવણી દરમિયાન પ્લેઇન્ટમાં સુધારો કરવા માટે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૮૦ હેઠળ ઔપચારિક અરજી કરવામાં આવી હોવા છતાં, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે જે આદેશ રદ કરવાની માંગણી કરવામાં આવી હતી તે પસાર થયાને લાંબો સમય વીતી ગયો હોવાના આધારે અને તે સમયગાળા માટે વાદીએ પ્રોવિડન્ટ ફંડ મેળવી લીધું હોવાના આધારે તે અરજી નામંજૂર કરી હતી.

વાદીનો દાવો એ દલીલ પર આધારિત છે કે તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના આદેશ દ્વારા તેમની સેવાઓની સમાપ્તિ ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની કલમ ૨૪૦ હેઠળની તેમની સેવા સંબંધિત વૈધાનિક બાંહેધરીનું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ની મધ્યરાત્રિ સુધી કાર્યરત રહી હતી, અને તેઓ લાલના કેસ(૧) પર આધાર રાખે છે. આ દાવામાં મદ્રાસ રાજ્ય અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા બંનેને પ્રતિવાદી તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા અને તેમનો બચાવ મૂળભૂત રીતે સમાન હતો. તે મદ્રાસ રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ લેખિત જવાબના ફકરા ૬ માં જોવા મળે છે, જે નીચે મુજબ છે:

"આ પ્રતિવાદી જણાવે છે કે નિયત કરેલ દિવસ એટલે કે ૧૫મી ઓગસ્ટ,

૧૯૪૭ થી ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટના અનુસંધાનમાં નવા રચાયેલા ડોમિનિયન ઓફ ઇન્ડિયાને સત્તાની સોંપણી થતાં, વાદીની સેવાની મુદત સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી અને ત્યાર પછી સેવામાં ચાલુ રહેવાનો તેમનો કોઈ કાનૂની હક ન હતો.

વાદી માત્ર હિસ મેજેસ્ટીની મરજી હોય ત્યાં સુધી જ હોદ્દો ધરાવતા હતા. જ્યારે હિસ મેજેસ્ટીની સરકારે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી ડોમિનિયન ઓફ ઇન્ડિયાને પોતાની સત્તા સોંપવાનો નિર્ણય કર્યો, ત્યારે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ સાથેના કરાર હેઠળની વાદીની કારકિર્દી ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી કાનૂની રીતે સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી. તેથી, મદ્રાસ સરકાર દ્વારા કોઈ સમાપ્તિ કરવામાં આવી હતી અને સદર સરકાર દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશમાં કાયદેસરતાનો સંપૂર્ણ અભાવ હતો તેમ કહેવું યોગ્ય નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વાદીની સેવાઓની કથિત સમાપ્તિ માત્ર ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી જ હતી, અને તે તારીખે ભારત સરકારની સૂચનાઓ અનુસાર કાર્ય કરતી મદ્રાસ પ્રાંતની સરકાર વાદી દ્વારા સેવામાં ચાલુ રહેવા માટે કરવામાં આવેલ રજૂઆત સ્વીકારવાનો ઇનકાર કરવા સક્ષમ હતી".

એસ્ટોપલ વગેરે જેવી અન્ય ગૌણ દલીલો પણ હતી, જેની આ તબક્કે નોંધ લેવી બિનજરૂરી છે. હાઇકોર્ટે રાજ્યના બચાવને નકારી કાઢ્યો હતો અને વાદીની દલીલ સ્વીકારીને તેમણે માંગેલ જાહેરાત મંજૂર કરી હતી.

રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એટર્ની–જનરલની અમારી સમક્ષ મુખ્ય દલીલ એ છે કે વાદીએ કાનૂની સ્થિતિ સમજવામાં ભૂલ કરી છે, આ કેસમાં જે બન્યું તે વાદીની સેવાઓની સમાપ્તિનો એવો કોઈ સ્વેચ્છાચારી આદેશ ન હતો જે ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની કલમ ૨૪૦ ના વ્યાપ હેઠળ આવતો હોય અને જેની માન્યતા તે કલમના સંદર્ભમાં ચકાસવાને પાત્ર હોય. તેમના જણાવ્યા મુજબ, ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી અમલમાં આવેલા રાજકીય પરિવર્તનોએ કાયદાની દ્રષ્ટિએ વાદીની સ્થિતિ ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓની સેવાઓ ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી સમાપ્ત કરી દીધી હતી; તે પરિસ્થિતિમાં ભારતની નવી ડોમિનિયન સરકાર અથવા વિવિધ પ્રાંતોની સરકારો માટે આવી વ્યક્તિઓને તેમની સંબંધિત સેવાઓમાં ચાલુ રહેવા માટે આમંત્રિત કરવા અથવા તેઓની હવે જરૂર નથી તેવી જાણ કરવા માટેનો વિકલ્પ ખુલ્લો હતો; અને આ વિકલ્પના ઉપયોગમાં જ મદ્રાસ સરકારે તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ વાદીને અગાઉથી જાણ કરી હતી કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી તેમને સેવામાં ચાલુ રાખવામાં આવશે નહીં. તેથી, અમારા નિર્ણય માટેનો મૂળભૂત પ્રશ્ન એ છે કે વિદ્વાન એટર્ની–જનરલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ આ દલીલ સાચી છે કે કેમ. અહીં એ ઉલ્લેખ કરી શકાય કે, તેમના ચુકાદાઓ પરથી જણાય છે તેમ, હાઇકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશો એવી છાપ હેઠળ હોવાનું જણાય છે કે મદ્રાસના વિદ્વાન એડવોકેટ–જનરલ દ્વારા તેમની સમક્ષ દલીલો દરમિયાન સેવાઓની આપોઆપ સમાપ્તિનો આ બચાવ છોડી દેવામાં આવ્યો હતો. આ છાપ ભૂલભરેલી જણાય છે. ગમે તે સંજોગોમાં, આ પ્રશ્ન સંપૂર્ણપણે કાયદાનો પ્રશ્ન

હોઈ અને નોંધપાત્ર મહત્વ ધરાવતો હોવાથી, અમારી પરવાનગીથી અમારી સમક્ષ તે પુનઃ ઉપસ્થિત કરવા સામે કોઈ અવરોધ નથી.

વિદ્વાન એટર્ની–જનરલે આવી સેવાઓની આપોઆપ સમાપ્તિ અંગેની પોતાની દલીલ ત્રણ કારણો પર આધારિત રાખી છે:

(૧) ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ અમલમાં આવેલા રાજકીય પરિવર્તનના પરિણામે ભારતના એક નવા સાર્વભૌમ રાજ્યનું નિર્માણ થયું અને આવા સાર્વભૌમ રાજ્યના નિર્માણ પર, પૂર્વ સરકાર હેઠળની સેવાના અગાઉના કરારો આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા હેઠળ આપોઆપ સમાપ્ત થઈ ગયા.

(૨) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ઇન્ડિયા અને વાદી વચ્ચેનો કરાર સેવાનો કરાર હોવાથી, સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટનું તે હોદ્દા પરનું અસ્તિત્વ બંધ થતાં અને કરારનું પાલન કરવાનું અશક્ય બનતાં તે કરાર આપોઆપ સમાપ્ત થઈ ગયો.

(૩) ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી અમલમાં આવેલા વૈધાનિક ફેરફારોએ પોતે જ આવી સેવાઓની સમાપ્તિ લાવી દીધી હતી અને વૈધાનિક જોગવાઈઓએ વાદીની સેવાની સાતત્યતા જાળવી ન હતી.

ઉપરોક્ત દલીલોને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવા માટે, રાજકીય પરિવર્તનો તરફ દોરી જતી વિવિધ ઘટનાઓ અને સેવાઓને લગતી વૈધાનિક જોગવાઈઓની નોંધ લેવી જરૂરી છે. સેવાઓ માટેના વળતર અંગે વાઇસરોય (લોર્ડ માઉન્ટબેટન) દ્વારા તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ના રોજ કરવામાં આવેલ

જાહેરાત તરફ પાછા જવું જરૂરી છે. "સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓ અને ભારતીય નૌકાદળ તથા લશ્કરી દળોના નિયમિત બ્રિટિશ અધિકારીઓ માટેના વળતર" શીર્ષક હેઠળની આ જાહેરાતમાં અન્ય બાબતો સાથે નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું હતું:

> "૧. હિસ મેજેસ્ટીની સરકારે પોતાનો એવો ઇરાદો જાહેર કર્યો છે કે ભારતમાં બ્રિટિશ સરકારની સત્તા જૂન, ૧૯૪૮ ના મધ્ય સુધીમાં ભારતીય હાથોમાં અંતિમ રીતે સોંપવામાં આવશે. તે સત્તા સોંપણી શાંતિપૂર્ણ અને સુવ્યવસ્થિત રીતે થાય તથા ગ્રેટ બ્રિટન સાથે સારા સંબંધોની સ્થાપના અને જાળવણીને પ્રોત્સાહન આપે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેઓ સંપૂર્ણપણે સંકલ્પબદ્ધ છે. હિસ મેજેસ્ટીની સરકારને વિશ્વાસ છે કે દરેક વ્યક્તિ કે જેમને આ સમયગાળા દરમિયાન ભારત સરકાર અને પ્રાંતોની સેવા કરવાનો વિશેષાધિકાર મળ્યો છે, તેઓ આ આહવાનને પૂર્ણ નિષ્ઠાથી પ્રતિસાદ આપશે.
>
> ૨. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ઇન્ડિયા સાથે કરાર અથવા અન્ય પ્રકારના કરાર હેઠળ સેવા આપતા અથવા હિસ મેજેસ્ટી ધ કિંગ પાસેથી કમિશન ધરાવતા અધિકારીઓ માટે, સત્તાની સોંપણી અનિવાર્યપણે તેમની સેવાઓ અને કારકિર્દીની મુદતની વહેલી સમાપ્તિ લાવશે જેને બ્રિટિશ સંસદ દ્વારા સંરક્ષિત કરવામાં આવી હતી. હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર સ્વીકારે છે કે આવા અધિકારીઓ તેમની કારકિર્દીના અકાળે અંત આવવાના કારણે

વળતર મેળવવા માટે ન્યાયી દાવો ધરાવે છે અને તેમની તથા તેમના પર નિર્ભર વ્યક્તિઓની સુરક્ષા માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા થવી જોઈએ.

૩. ભારત સરકાર સ્વાભાવિક રીતે અને વાજબી રીતે અત્યંત ચિંતિત છે અને હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર તેમની આ ચિંતામાં સહમત છે કે અનુભવી અધિકારીઓની ખોટથી વહીવટ ખોરવાઈ ન જવો જોઈએ. તેથી ભારત સરકારે તમામ ભારતીય અધિકારીઓને આશ્વાસન આપ્યું છે કે તેઓ નવી સરકાર હેઠળ તેમની સેવાઓ ચાલુ રાખે તેવી દિલથી ઇચ્છા રાખે છે અને જે અધિકારીઓ તેમ કરશે તેઓને તેમના હાલના પગાર, પેન્શન અધિકારો અને સેવાની સામાન્ય શરતોની બાંહેધરી આપવામાં આવશે. આ ઉપરાંત, પ્રાંતીય સરકારો પણ પ્રાંતીય સેવાઓમાં જોડાવા માટે તૈયાર હોય તેવા અધિકારીઓને સમાન બાંહેધરીઓ આપવા માટે તૈયાર છે.

૪. ભારત સરકાર સ્વીકારે છે કે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓના કેટલાક ભારતીય સભ્યો નવી પરિસ્થિતિઓ હેઠળ તેમની સંભાવનાઓ વિશે વાસ્તવિક રીતે ચિંતિત હોઈ શકે છે. જો કે ભારત સરકાર માને છે કે મોટાભાગના ભારતીય અધિકારીઓ સેવામાં ચાલુ રહેવાની ઇચ્છા રાખશે, તેમ છતાં તેઓ સ્વીકારે છે કે અનિવાર્ય સંજોગોના કારણે કેટલાક અધિકારીઓ માટે ચાલુ રહેવું શક્ય ન બને, અને તેથી જે અધિકારીઓ સેવા ચાલુ રાખવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવતા નથી, અથવા જેઓ ગવર્નર-જનરલને સંતોષ થાય તે રીતે દર્શાવી શકે છે કે તેઓના

ભૂતકાળના વલણના કારણે તેઓની સ્થિતિ પૂર્વગ્રહયુક્ત બની છે, તેઓને પણ યુરોપિયન અધિકારીઓની જેમ જ વળતર મેળવવાનો હક રહેશે".

૫. ભારત સરકાર સંમત થાય છે કે આ સેવાઓના એવા ભારતીય અધિકારીઓને વળતર ચૂકવવાપાત્ર હોવું જોઈએ જેઓ–

(૧) સત્તા પરિવર્તન પછી ભારત સરકાર હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા નથી; અથવા

(૨) ગવર્નર–જનરલને સંતોષ થાય તે રીતે સાબિત કરી શકે કે સત્તા પરિવર્તન પૂર્વે ભારતમાં તેમની સેવા દરમિયાન ફરજના ભાગરૂપે તેમણે લીધેલા પગલાં એવા પ્રકારના હતા કે જેના કારણે તેઓને ભૂતકાળમાં બ્રિટિશ સરકાર તરફથી જે ટેકો મળતો હતો તે ભવિષ્યની ભારત સરકાર તરફથી ન મળવાના પરિણામે તેમની સ્થિતિ પૂર્વગ્રહયુક્ત બનવાની સંભાવના છે; અથવા

(૩) ગવર્નર–જનરલને સંતોષ થાય તે રીતે દર્શાવી શકે કે જે પ્રાંતમાં તેઓ સેવા આપી રહ્યા છે ત્યાં તેમના ભવિષ્ય અંગે ચિંતાનું વાજબી કારણ છે અને યોગ્ય બદલીની વ્યવસ્થા થઈ શકે તેમ નથી.

પરંતુ ભારત સરકાર માને છે કે દેશભક્તિની લાગણી ભારતીય અધિકારીઓને સ્વાભાવિક રીતે જ પોતાના દેશની સેવા ચાલુ રાખવા માટે

પ્રેરિત કરશે અને તેઓ કોઈપણ સંજોગોમાં સેવામાં ચાલુ રહેવાની ખાતરી રાખે છે. તેથી, તેઓ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ ભારતીય અધિકારીઓને વ્યાપક બાંહેધરીઓ આપવા માટે તૈયાર છે. આ સંજોગોમાં ભારત સરકારને ખાતરી છે કે ભારતીય અધિકારીઓ સામાન્ય વળતર યોજનાની અપેક્ષા રાખશે નહીં.

૬. હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર સમગ્ર પરિસ્થિતિની સમીક્ષા કરી રહી છે. ભારત સરકારે ભારતીય અધિકારીઓને આપેલ બાંહેધરીની તેઓએ નોંધ લીધી છે અને તેઓ સમગ્રપણે સ્વીકારે છે કે આ ખાસ કેસો સિવાય ભારતીય અધિકારીઓને વળતર ચૂકવવા માટે કોઈ વાજબીપણું નથી. તેથી ભારત સરકાર દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો સાથે તેઓ સંપૂર્ણપણે સહમત છે.

૭. આ અપવાદો સાથે મને હવે હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર દ્વારા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓના સભ્યોને જાણ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યો છે કે તેઓ સ્વીકારે છે કે સત્તા પરિવર્તનના પરિણામે તેમની કારકિર્દીના અંત માટે યોગ્ય વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી તેમની છે....."

આ જાહેરાત બહાર પાડવામાં આવ્યા પછી, હિસ મેજેસ્ટીની સરકારે વિવિધ રાજકીય કારણોસર સત્તા સોંપણીની તારીખ આગળ લાવવાનો નિર્ણય કર્યો અને સત્તાની વહેલી સોંપણી લાવવા માટે પ્રસ્તાવિત વિવિધ પગલાંઓની વિગતો આપતી તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ એક જાહેરાત કરી. તે જાહેરાતનો ફકરો

૨૦ નીચે મુજબ હતો:

> "મુખ્ય રાજકીય પક્ષોએ વારંવાર પોતાની એવી ઈચ્છા ભારપૂર્વક વ્યક્ત કરી છે કે ભારતમાં શક્ય તેટલી વહેલી તકે સત્તાની સોંપણી થવી જોઈએ. આ ઈચ્છા પ્રત્યે હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ ધરાવે છે, અને તેઓ વધુ વહેલી તારીખે એક સ્વતંત્ર ભારતીય સરકાર અથવા સરકારોની સ્થાપના કરીને સત્તા સોંપવા માટે જૂન, ૧૯૪૮ ની તારીખ વહેલી લાવવા તૈયાર છે. તે મુજબ, આ ઈચ્છાને સંતોષવા માટેના સૌથી ઝડપી અને વાસ્તવમાં એકમાત્ર વ્યવહારુ માર્ગ તરીકે, હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર આ જાહેરાતના પરિણામે લેવાયેલા નિર્ણયો અનુસાર એક અથવા બે ઉત્તરાધિકારી સત્તાતંત્રોને ડોમિનિયન સ્ટેટસના આધારે આ વર્ષે સત્તા સોંપવા માટે વર્તમાન સત્ર દરમિયાન કાયદો રજૂ કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે. ભારતીય બંધારણ સભાઓ જે વિસ્તાર પર સત્તા ધરાવતી હોય તે વિસ્તાર બ્રિટિશ કોમનવેલ્થમાં રહેશે કે કેમ તે યોગ્ય સમયે નક્કી કરવાના તેમના અધિકારને આનાથી કોઈ પૂર્વગ્રહ થશે નહીં".

આ જાહેરાતમાં દર્શાવ્યા મુજબ, તારીખ ૧૮મી જુલાઈ, ૧૯૪૭ ના રોજ ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે હેઠળ ગવર્નર–જનરલમાં નિહિત થયેલી સત્તા અનુસાર તેમના દ્વારા અનેક વૈધાનિક આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની સંબંધિત જોગવાઈઓ તેમજ કેટલાક વૈધાનિક આદેશોની હવે પછી નોંધ લેવામાં આવશે.

પરંતુ સત્તા પરિવર્તનને ઝડપી બનાવવા માટે તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ જાહેર કરાયેલ યોજનાના અનુસંધાનમાં, આપણે જે સેવાની ચર્ચા કરી રહ્યા છીએ તે સંબંધિત સરકાર દ્વારા લેવાયેલા આગળના પગલાંઓ જણાવવા આ તબક્કે અનુકૂળ રહેશે. ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ થી આશરે બે અઠવાડિયામાં, એટલે કે ૧૮મી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ, ભારત સરકારે તમામ પ્રાંતીય સરકારોના મુખ્ય સચિવોને એક પરિપત્ર પત્ર પાઠવ્યો હતો, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું હતું:

> "હિત મેજેસ્ટીની સરકારની તાજેતરની જાહેરાત (તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭) ને ધ્યાને રાખીને, પ્રાંતીય સરકારો પાસેથી સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓના યુરોપિયન અથવા ભારતીય અધિકારીઓ પૈકીના કોઈપણ અથવા તમામ અધિકારીઓને સેવામાં ચાલુ રાખવા માટે તેઓ આમંત્રિત કરવા માંગે છે કે કેમ તે અંગેનો તાત્કાલિક નિર્ણય મેળવવો અનિવાર્ય છે. અધિકારીઓને આપવામાં આવેલા વિકલ્પોમાંથી તેઓ કયો વિકલ્પ પસંદ કરે છે તેની પ્રાંતીય સરકારો રાહ જોઈ શકે નહીં, કારણ કે જો કોઈ અધિકારી સેવામાં ચાલુ રહેવાની પોતાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરે તો પણ પ્રાંતીય સરકાર તેને સેવામાં ચાલુ રાખવા માટે તૈયાર ન પણ હોય. તેવી જ રીતે, પ્રાંતીય સરકારોએ એ પણ સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ કે તેઓ કયા અધિકારીઓને સેવામાં ચાલુ રાખવા માંગે છે જેથી અધિકારીઓ પોતાના ભવિષ્ય વિશે યોગ્ય નિર્ણય લઈ શકે".

તે મુજબ મુખ્ય સચિવોને "પરિશિષ્ટમાં નિર્દિષ્ટ કરેલ કોઈપણ સેવામાં સમાવિષ્ટ અને પ્રાંતીય સરકાર હેઠળ સેવા આપતા દરેક અધિકારીને, સંબંધિત અધિકારીઓને ઉદ્દેશીને ભારત સરકાર તરફથી મોકલવામાં આવેલ બિડાણ પત્રની નકલ તાત્કાલિક મોકલવાની અને તે અધિકારીઓના જવાબો મેળવીને શક્ય તેટલી વહેલી તકે ભારત સરકારને મોકલી આપવાની" વ્યવસ્થા કરવા જણાવવામાં આવ્યું હતું. ભારત સરકાર તરફથી મુખ્ય સચિવોને મોકલેલા પત્રમાં વધુમાં તેઓને એ જણાવવા પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે સેવામાં ચાલુ રહેવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરનાર દરેક અધિકારીના સંદર્ભમાં, અધિકારીની સેવામાં રહેવાની ઇચ્છા હોવા છતાં, કોઈપણ કારણસર તેઓ તેને સેવામાં ચાલુ ન રાખવાનું પસંદ કરશે કે કેમ, અને નિર્દેશ કર્યો હતો કે બીજા કિસ્સામાં પ્રાંતીય સરકારે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી વહોરવી પડશે. આ સૂચનાઓના અનુસંધાનમાં સંબંધિત અધિકારીઓને વ્યક્તિગત પત્રો મોકલવામાં આવ્યા હોવાનું જણાય છે અને જવાબો મેળવવામાં આવ્યા હતા, અને સત્તા પરિવર્તન પછી વિવિધ સરકારો જે અધિકારીઓને સેવામાં ચાલુ રાખવા તૈયાર ન હતી તે અધિકારીઓના સંદર્ભમાં જરૂરી આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. અહીં થોભીને જોતાં જણાશે કે તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાત અને તારીખ ૧૮મી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ ભારત સરકાર દ્વારા મુખ્ય સચિવોને જારી કરવામાં આવેલ પરિપત્ર પત્ર, તેમજ તે જ તારીખે ભારત સરકારના અધિકાર હેઠળ તે અધિકારીઓને સેવામાં ચાલુ રહેવાની તેમની ઇચ્છા છે કે કેમ તે અંગે માહિતી માંગતા જારી કરાયેલા વ્યક્તિગત પત્રો, તે તમામ તેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવેલી

અથવા નિર્દેશિત કરેલી ધારણાઓ પર આધારિત હતા, (૧) સત્તા પરિવર્તનથી સેવાઓની આપોઆપ અકાળે સમાપ્તિ થાય છે, (૨) આવી સમાપ્તિ પર, સંબંધિત કર્મચારી માટે નવી સરકારની સેવામાં ચાલુ રહેવાનો ઇનકાર કરવો અથવા પોતાની સેવાઓ ચાલુ રાખવાની રજૂઆત કરવી તેવો વિકલ્પ ખુલ્લો રહેશે, અને (૩) જો વ્યક્તિગત કર્મચારી સેવામાં ચાલુ રહેવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવે, તો સરકાર માટે તે રજૂઆત સ્વીકારવી કે ન સ્વીકારવી તે વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હતો. આમ, સેવા ચાલુ રાખવાનું માત્ર એવા અગાઉના સનદી કર્મચારીઓ પૂરતું જ વિચારવામાં આવ્યું હતું કે જેઓ ચાલુ રહેવા ઇચ્છુક હતા, અને જેમની સેવા ચાલુ રાખવા માટે નવી સરકારો આમંત્રિત કરવા કે સ્વીકારવા તૈયાર હતી. ભારત સરકાર અને પ્રાંતીય સરકારો આ પરિસ્થિતિની આ સમજણ પર આગળ વધી હતી તે હકીકત વાદી દ્વારા પોતે પોતાની જુબાનીમાં પણ મૂળભૂત રીતે સ્વીકારવામાં આવી છે અને તે હકીકત પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાતની નકલ ભારત સરકાર દ્વારા દરેક અધિકારીને મોકલવામાં આવેલા તારીખ ૧૮મી જૂન, ૧૯૪૭ ના વ્યક્તિગત પત્રો સાથે બિડેલી હોવાનું જણાય છે. વાદીએ પોતે મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવને લખેલા તારીખ ૨જી જુલાઈ, ૧૯૪૭ ના પોતાના પત્રમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું:

> "મને આપનું મેમોરેન્ડમ નંબર ૨૭૩૮/૧૯૪૭-૪, પબ્લિક (સ્પેશિયલ) ડિપાર્ટમેન્ટ, તારીખ ૫મી જૂન, ૧૯૪૭ મળેલ છે, જેની સાથે નામદાર વાઇસરોયની જાહેરાત બિડેલી છે. હું જણાવવા માંગુ છું કે હું

મદ્રાસ સરકારની સેવા કરવાનું ચાલુ રાખવા ઇચ્છું છું અને હું અન્ય કોઈ પ્રાંતમાં બદલી ઇચ્છતો નથી". (તારીખ પમી જૂન, ૧૯૭૭ નો ઉલ્લેખ કદાચ એક ભૂલ છે કારણ કે પ્લેઇન્ટમાં સ્પષ્ટપણે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે વાદીએ તારીખ ૧૮મી જૂન, ૧૯૭૭ ના પત્રના જવાબમાં સેવામાં ચાલુ રહેવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી હતી.)

વાદીના વ્યક્તિગત કેસના સંદર્ભમાં ઘટનાક્રમ પૂર્ણ કરવા માટે, આગળની હકીકતો જણાવી શકાય. વાદી તરફથી તારીખ ૨જી જુલાઈ, ૧૯૭૭ નો આ જવાબ મળ્યા પછી, મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવે તેમને તારીખ ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૭ નો પત્ર નીચે મુજબ લખ્યો હતો:

"મારે જણાવવાનું છે કે સત્તા પરિવર્તન પછી સેવામાં ચાલુ રહેવાનો વિકલ્પ પસંદ કરતો ટાંકેલા પત્રના સંદર્ભમાં આપનો જવાબ મળ્યો છે, સરકારે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૭ પછી આપને સેવામાં ચાલુ ન રાખવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આપની સેવાઓ ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૭ ના બપોર પછીથી સમાપ્ત કરવામાં આવશે અને આપ જે રજા (રજા લંબાવવા) માટે પાત્ર છો તે માટે અરજ કરી શકો છો. આપને યોગ્ય સમયે એક ઔપચારિક પત્ર પાઠવવામાં આવશે. મારે ખેદ વ્યક્ત કરવાનો છે કે આપના કેસમાં આ નિર્ણય ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૭ ના બપોર પછીથી અમલમાં આવશે".

આ સ્પષ્ટપણે એક અગાઉથી આપવામાં આવેલી જાણ છે કે વાદીની સેવાઓની સમાપ્તિ જે ક્ષણે સત્તા પરિવર્તન અમલમાં આવે, એટલે કે ૧૪મી/૧૫મી

ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ની મધ્યરાત્રિએ કાર્યરત થશે. ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના બપોર પછી સમાપ્તિનો ઉલ્લેખ સ્પષ્ટપણે સત્તાવાર પ્રથાના કારણે કરવામાં આવ્યો હતો કે જે વ્યક્તિ ચોક્કસ દિવસના બપોર પછી પોતાના હોદ્દાનો હવાલો સોંપે છે, તે સેવામાં ચાલુ રહે છે અને તે દિવસ માટેનો પગાર મેળવે છે. (જુઓ ફંડામેન્ટલ રૂલ્સ, ત્રીજી આવૃત્તિના પાના ૧૬૩ પરની ઓડિટ સૂચના (૧)). મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ દ્વારા તારીખ ૮મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ અંડર સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ઇન્ડિયા, ઇન્ડિયા ઓફિસ, લંડનને તરત જ એક પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો, અને તેની એક નકલ વાદીને મોકલવામાં આવી હતી. તે પત્ર નીચે મુજબ છે:

> "મને એ જણાવવાનો નિર્દેશ થયો છે કે શ્રી કે. એમ. રાજગોપાલન, આઈ.સી.એસ. તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ ત્રણ મહિનાની રજા પર ગયા હતા, અને સત્તા પરિવર્તન પછી તેઓ ભારતમાં સરકારની સેવામાં ચાલુ રહેવાના ન હોવાથી, તેઓ ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી સંજોગો અનુસાર વળતર અથવા પુનર્વસન અનુદાન મેળવવા માટે હકદાર બનશે".

તારીખ ૮મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ એક ઔપચારિક સરકારી હુકમ નંબર ૩૭૭ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ છે:

> "શ્રી કે. એમ. રાજગોપાલન, આઈ.સી.એસ. તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ના રોજ ત્રણ મહિનાની રજા પર ગયા હતા, અને સત્તા પરિવર્તન પછી

તેઓ ભારત સરકારની સેવામાં ચાલુ રહેવાના ન હોવાથી, તેઓ ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી સંજોગો અનુસાર વળતર અથવા પુનર્વસન અનુદાન મેળવવા માટે હકદાર બનશે".

આ હુકમ તારીખ ૧૯મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના ફોર્ટ સેન્ટ જ્યોર્જ ગેઝેટમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો. સંભવતઃ આ હુકમ (અન્ય સમાન હુકમો સાથે) ભારત સરકારને પણ મોકલવામાં આવ્યો હતો અને ભારત સરકારે તારીખ ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ મદ્રાસ સરકારને નીચે મુજબનો ટેલિગ્રામ મોકલ્યો હતો:

"..... ૧૪મીની બપોરે રાજગોપાલનની સેવાઓ સમાપ્ત કરવાની આપની દરખાસ્ત સામે કોઈ વાંધો નથી".

તારીખ ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૭ ના રોજ, મદ્રાસ સરકારે વાદી માટે વળતર તરીકે ૪,૫૦૦ પાઉન્ડની ચુકવણી મંજૂર કરતો જી.ઓ. પસાર કર્યો હતો અને એકાઉન્ટન્ટ–જનરલ દ્વારા તેની ચુકવણી કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો. આ વળતર વાદી દ્વારા એપ્રિલ, ૧૯૫૦ માં ઉપાડી લેવામાં આવ્યું હતું. આ પૃષ્ઠભૂમિના પ્રકાશમાં હવે વિવિધ વૈધાનિક જોગવાઈઓની નોંધ લેવી જરૂરી છે કે જેણે રાજકીય પરિવર્તન લાવ્યું હતું અને ખાસ કરીને તે જોગવાઈઓ કે જે સેવાઓ સાથે સંબંધિત છે.

હિત મેજેસ્ટીની સરકારની તારીખ ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૭ અને ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ની જાહેરાતો અનુસાર બ્રિટિશ સરકાર તરફથી ભારતના ડોમિનિયન

સરકારને સત્તા સોંપણી લાવનાર સાધન બ્રિટિશ સંસદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ, ૧૯૪૭ (૧૦ અને ૧૧ જ્યોર્જ ૬, પ્રકરણ ૩૦) છે, જે ૧૮મી જુલાઈ, ૧૯૪૭ ના રોજ કાયદો બન્યો હતો. તેની પ્રસ્તાવના નીચે મુજબ છે:

> "ભારતમાં બે સ્વતંત્ર ડોમિનિયનની સ્થાપના કરવા માટે જોગવાઈ કરવા, તે ડોમિનિયનોની બહાર લાગુ પડતી ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની કેટલીક જોગવાઈઓના સ્થાને અન્ય જોગવાઈઓ દાખલ કરવા અને તે ડોમિનિયનોની સ્થાપનાના પરિણામરૂપ અથવા તેની સાથે સંકળાયેલી અન્ય બાબતો માટે જોગવાઈ કરવાનો અધિનિયમ".

સદર એક્ટની કલમ ૧ દ્વારા ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી ભારતમાં અનુક્રમે ભારત અને પાકિસ્તાન તરીકે ઓળખાતા બે સ્વતંત્ર ડોમિનિયનની સ્થાપના કરવાની હતી, જેમાં તેની કલમો ૨, ૩ અને ૪ માં નિર્દેશિત કર્યા મુજબ દરેકને પ્રદેશો ફાળવવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૫ હેઠળ, હિસ મેજેસ્ટી દ્વારા દરેક ડોમિનિયન માટે એક ગવર્નર–જનરલની નિમણૂક કરવાની હતી જેઓ ડોમિનિયનના શાસનના હેતુઓ માટે હિસ મેજેસ્ટીનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાના હતા. કલમ ૬ દ્વારા એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે દરેક નવા ડોમિનિયનના વિધાનમંડળને તે ડોમિનિયન માટે કાયદા બનાવવાની સંપૂર્ણ સત્તા રહેશે, જેમાં રાજ્યક્ષેત્રાતીત અમલ ધરાવતા કાયદાઓ અને ઇંગ્લેન્ડના કાયદા અથવા સંસદના કોઈપણ વર્તમાન કે ભવિષ્યના એક્ટની જોગવાઈઓ સાથે કોઈપણ

વિસંગતતા હોવા છતાં માન્ય ગણાય તેવા કાયદાઓનો સમાવેશ થાય છે. એવી જોગવાઈ પણ કરવામાં આવી હતી કે વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓને મંજૂરી ગવર્નર-જનરલ દ્વારા હિસ મેજેસ્ટીના નામે આપવાની રહેશે, જેમાં હિસ મેજેસ્ટી દ્વારા અસ્વીકાર કરવાની કોઈ સત્તા રહેશે નહીં અને હિસ મેજેસ્ટીની મરજી જાણવા માટે કાયદા અનામત રાખવાની કોઈ સત્તા રહેશે નહીં. કલમ ૭ દ્વારા ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી યુનાઇટેડ કિંગડમમાં હિસ મેજેસ્ટીની સરકાર તે દિવસની તરત જ પહેલાં બ્રિટિશ ભારતમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ પ્રદેશોના શાસન સંબંધમાં કોઈ જવાબદારી ધરાવશે નહીં. ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી જ્યાં સુધી બંને ડોમિનિયન પોતાનું સ્વતંત્ર બંધારણ તૈયાર ન કરે ત્યાં સુધી દરેક નવા ડોમિનિયનના શાસન અંગેની કામચલાઉ જોગવાઈઓ કલમો ૮ અને ૯ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. કલમ ૮(૧) દ્વારા ભારત અને પાકિસ્તાનની સંબંધિત બંધારણ સભાઓ કે જે અગાઉથી અસ્તિત્વમાં આવી ચૂકી હતી અને દરેક ડોમિનિયન માટે નવું બંધારણ તૈયાર કરવાના હેતુથી કાર્યરત હતી, જેમાં પ્રથમ મે, ૧૯૪૬ ના કેબિનેટ મિશન પ્લાનના આધારે અને બીજી ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ની હિસ મેજેસ્ટીની સરકારની જાહેરાતના આધારે અસ્તિત્વમાં આવી હતી, તેઓને દરેક ડોમિનિયન માટે વચગાળાના વિધાનમંડળ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી હતી. કલમ ૮(૨) દ્વારા ગવર્નર-જનરલ દ્વારા કરવામાં આવનાર ફેરફારો અને અનુકૂલનો સાથે તથા વચગાળાના વિધાનમંડળ તરીકે કાર્ય કરતી બંધારણ સભા દ્વારા કરવામાં આવનાર અન્ય કોઈપણ જોગવાઈ અથવા ફેરફારને આધીન રહીને, અગાઉથી

અસ્તિત્વમાં રહેલ ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ અમલમાં ચાલુ રહેવાનો હતો. એક્ટની કલમ ૯ દ્વારા, ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓને અમલમાં લાવવા માટે અને બ્રિટિશ સરકાર તરફથી ડોમિનિયનોને સત્તાના પરિવર્તન સંબંધમાં ઉદ્ભવતી મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા માટે તથા વચગાળાના સમયગાળા દરમિયાન ગવર્નર–જનરલ ઈન કાઉન્સિલનું કામકાજ ચલાવવા માટે ગવર્નર–જનરલને વિવિધ અને વ્યાપક સત્તાઓ આપવામાં આવી હતી. ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે આ સંબંધમાં ગવર્નર–જનરલની સત્તા ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ થી પશ્ચાતવર્તી અસર ધરાવશે.

જોઈ શકાશે કે ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટના આધારે સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્ર ભારત ડોમિનિયનની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી, જેમાં સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર વિધાનમંડળ અને બ્રિટિશ સંસદ કે બ્રિટિશ સરકાર તરફથી પોતાની કામગીરી અંગે કોઈપણ પ્રકારના નિયંત્રણોથી મુક્ત એવી સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર સરકાર હતી. જો કે, ડોમિનિયનનું શાસન હજુ પણ હિસ મેજેસ્ટી ધ કિંગ ઓફ ગ્રેટ બ્રિટનના નામે, હિસ મેજેસ્ટી દ્વારા નિમણૂક પામનાર ભારતના ગવર્નર–જનરલ દ્વારા ચલાવવાનું હતું. વિદ્વાન એટર્ની–જનરલે ભારપૂર્વક એવી દલીલ કરી હતી કે આ ફેરફારોના પરિણામે ભારત એક સ્વતંત્ર સાર્વભૌમ રાજ્ય તરીકે ઉભરી આવ્યું અને આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અનુસાર, તેનાથી પૂર્વ સરકાર અને તેના કર્મચારીઓ વચ્ચેના સેવા કરારોની આપોઆપ સમાપ્તિ થઈ. આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના આ સિદ્ધાંતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન એટર્ની–જનરલે અનેક સત્તાવાર પુસ્તકો તેમજ વેસ્ટ રેન્ડ સેન્ટ્રલ ગોલ્ડ માઇનિંગ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ધ

કિંગ(૧) ના કેસનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેને આ કોર્ટ દ્વારા વિરેન્દ્ર સિંહ વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય(૨) માં ટાંકવામાં આવ્યો હતો. બીજી તરફ, સામાવાળા તરફથી શ્રી નાંબિયારે એ હકીકત પર ભાર મૂક્યો હતો કે નવી ડોમિનિયન સરકાર તેના વિધાનમંડળ અને તેના કારોબારી તંત્રની કામગીરીની દ્રષ્ટિએ ભલે ગમે તેટલી સ્વતંત્ર હોય, તેમ છતાં નવી સરકારે હજુ પણ ગ્રેટ બ્રિટનના રાજા હિસ મેજેસ્ટીના નામે કાર્ય કરવાનું હતું અને તેથી, આ ડોમિનિયન એવા સ્વતંત્ર સાર્વભૌમ રાજ્યના સમાન સ્તરે નથી કે જે વિજય અથવા સમર્પણ દ્વારા નવા દેશ પર સાર્વભૌમત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે જે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે આવા કેસને લાગુ પડશે નહીં. પોતાની દલીલના સમર્થનમાં તેમણે ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની વિવિધ અન્ય જોગવાઈઓ તરફ અને ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૯ હેઠળ ગવર્નર–જનરલમાં નિહિત સત્તાઓ અનુસાર તેમના દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવિધ વૈધાનિક આદેશો તરફ તેમજ વિવિધ વર્તમાન કાયદાઓમાં કરાયેલા અનુકૂલનો તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું. ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ દરેક હેતુ માટે સંપૂર્ણ સાર્વભૌમ રાજ્ય લાવ્યો છે કે કેમ તે પ્રશ્ન નોંધપાત્ર મહત્વ ધરાવતો પ્રશ્ન છે અને મુશ્કેલીથી મુક્ત નથી. અમે વર્તમાન પ્રસંગે તે પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માંગતા નથી. અમને જણાય છે કે વાદીની સ્થિતિ ધરાવતી વ્યક્તિઓની સેવાની મુદત સંબંધિત ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ અને ત્યાર પછી આવેલા આનુષંગિક કાયદાઓ દ્વારા વાસ્તવમાં શું લાવવામાં આવ્યું છે તે પ્રશ્નના સંદર્ભમાં આ વર્તમાન કેસનો નિર્ણય કરવાનો રહેશે.

આ હેતુ માટે, ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ પૂર્વે વાદીની સેવાની મુદત કેવી હતી તે અંગેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ મેળવવો સૌ પ્રથમ જરૂરી છે. વાદીની સ્થિતિ ધરાવતી વ્યક્તિઓની ભરતી ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની કલમ ૨૪૪(૧) હેઠળ (અથવા અગાઉના ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ્સની અનુરૂપ જોગવાઈઓ હેઠળ) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ઇન્ડિયાને આપવામાં આવેલી સત્તાઓની રૂએ સીધી રીતે તેમના દ્વારા કરવામાં આવતી હતી. આ રીતે ભરતી થયેલ વ્યક્તિઓની ઇન્ડિયન સિવિલ સર્વિસ નામની સેવામાં નિમણૂક કરવામાં આવતી હતી. આ રીતે ભરતી થયેલ દરેક વ્યક્તિએ પોતાની અને સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વચ્ચેના એક દસ્તાવેજ દ્વારા કરાર કરવાનો રહેતો હતો. આ દસ્તાવેજમાં (જેનું ફોર્મ ઇન્ડિયન સિવિલ સર્વિસ મેન્યુઅલના પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે જોવા મળે છે) એવું જણાવવામાં આવતું હતું કે તે વ્યક્તિની સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા ઇન્ડિયાની સિવિલ સર્વિસના સભ્ય તરીકે હિસ મેજેસ્ટીની સેવા કરવા માટે નિમણૂક કરવામાં આવી છે અને સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ઇન્ડિયાના હસ્તાક્ષર હેઠળ દર્શાવવામાં આવે ત્યાં સુધી હિસ મેજેસ્ટીની મરજી હોય ત્યાં સુધી આવી સેવા ચાલુ રહેશે, જેમાં કરાર કરનાર માટે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની અથવા જે તે સમયે તેઓ જે સરકાર હેઠળ સેવા આપી રહ્યા હોય તે સરકારની પૂર્વ પરવાનગીથી સદર સેવામાંથી રાજીનામું આપવાની સ્વતંત્રતા રહેતી હતી. આ દસ્તાવેજમાં પોતાની સેવાના સમયગાળા દરમિયાન પોતાના કાર્યોના ઉપયોગના સંદર્ભમાં નિમણૂક પામનાર દ્વારા વિવિધ વચનો સમાવિષ્ટ કરવામાં આવતા હતા, જેવા કે, (૧) સામાન્ય વફાદારી, (૨) સામાન્ય પ્રકારના આદેશોનું પાલન, (૩) નિયમિત

હિસાબો રાખવા, ખાનગી હિસાબોની જાળવણી અને યોગ્ય સોંપણી તથા રજૂઆત, (૪) પોતાની દેખરેખ હેઠળ સોંપાયેલી મિલકતનો દુરુપયોગ ન કરવો અથવા અયોગ્ય હેતુઓ માટે ઉપયોગ ન કરવો, (૫) રહસ્યો જાહેર ન કરવા, (૬) ભ્રષ્ટ ભેટો ન સ્વીકારવી અથવા ભ્રષ્ટ સોદા ન કરવા, (૭) કાયદા અથવા નિયમોથી વિરુદ્ધ વેપાર ન કરવો, (૮) રજા વિના ભારત ન છોડવું અને રવાના થતાં પહેલાં હિસ મેજેસ્ટીને ચૂકવવાપાત્ર તમામ દેવાં ચૂકવી દેવા, અને (૯) પેન્શન વગેરે માટે નિર્ધારિત ચુકવણીઓ કરવી. આ કરારો ઉપરાંત, તેમની સેવાની મુદત ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ હેઠળની સંખ્યાબંધ વૈધાનિક જોગવાઈઓ દ્વારા નિયંત્રિત થતી હતી. કલમ ૨૪૦ એ બાબતની પુષ્ટિ કરતી હતી કે સેવા હિસ મેજેસ્ટીની મરજી અનુસાર હતી, પરંતુ સાથે એવી જોગવાઈ કરતી હતી કે હોદ્દા પરથી બરતરફી અથવા પદઘટાડો કરતાં પહેલાં પ્રસ્તાવિત પગલાં સામે કારણ દર્શાવવાની વાજબી તક આપવી જોઈએ અને સેવામાંથી બરતરફી (અથવા દૂર કરવા) માત્ર નિમણૂક કરનાર સત્તાતંત્રથી ગૌણ ન હોય તેવા સત્તાતંત્ર દ્વારા જ થઈ શકે– જેનો વર્તમાન કેસમાં અર્થ એવો થતો હતો કે અપીલકર્તાને માત્ર સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા જ બરતરફ અથવા દૂર કરી શકાય તેમ હતું. ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટમાં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા ભરતી કરાયેલ વ્યક્તિને ખાસ લાગુ પડતી સંખ્યાબંધ જોગવાઈઓ પણ સમાવિષ્ટ હતી. પગાર, રજા, પેન્શન અને અન્ય બાબતો સંબંધિત તેમની સેવાની શરતો સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા બનાવવામાં આવનાર નિયમો દ્વારા અને (સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટના ચોક્કસ નિયમોના અભાવમાં) તેઓ ભારત સરકાર અથવા પ્રાંતીય સરકાર હેઠળ

સેવા આપતા હોય તે મુજબ ગવર્નર–જનરલ અથવા પ્રાંતના ગવર્નર દ્વારા બનાવવામાં આવનાર નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવશે [કલમ ૨૪૭(૧)]. બઢતી અથવા ત્રણ મહિનાથી વધુની રજાની બાબતમાં અથવા મોકૂફીના આદેશની બાબતમાં, તેઓ પોતાના સંબંધિત વ્યક્તિગત વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરતા ગવર્નર–જનરલ અથવા ગવર્નરના સત્તાતંત્ર હેઠળ સીધા રહેતા હતા [કલમો ૨૪૭(૨) અને (૩)]. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સંમતિ વિના નિયમો હેઠળના મહત્તમ પેન્શન કરતાં ઓછું પેન્શન આપી શકાતું ન હતું [કલમ ૨૪૭(૪)]. જો પોતાની સેવા સંબંધમાં કોઈ ફરિયાદ હોય તો તેઓને પોતાની વ્યક્તિગત વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરતા ગવર્નર–જનરલ અથવા ગવર્નરનો સંપર્ક કરવાનો હક હતો અને જે સત્તાતંત્રે તેઓને શિક્ષા કરી હોય અથવા ઔપચારિક ઠપકો આપ્યો હોય અથવા તેમના ગેરફાયદામાં કોઈપણ નિયમનું અર્થઘટન કર્યું હોય તેના આદેશ સામે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ સમક્ષ અપીલ કરવાનો હક હતો (કલમ ૨૪૮). સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટે ક્રાઉન હેઠળના એવા નાગરિક હોદ્દાઓની સંખ્યા અને પ્રકાર નિર્દિષ્ટ કરતા નિયમો બનાવવાના હતા કે જે તેમના દ્વારા ભરતી કરાયેલ ઇન્ડિયન સિવિલ સર્વિસની વ્યક્તિઓ માટે અનામત રાખવાના હતા અને તેમના દ્વારા ભરવાના હતા (કલમ ૨૪૯). જો એક્ટ હેઠળ કરાયેલી કોઈપણ બાબતના કારણે સેવાની શરતો પર પ્રતિકૂળ અસર પડી હોય અથવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટને વળતરની ચુકવણી વાજબી જણાય તેવા અન્ય કોઈપણ કારણસર, તેઓ વળતર મેળવવા હકદાર હતા, અને તે વળતર સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ નક્કી કરે તેટલું રહેતું હતું. સદર રકમ ભારત સરકાર અથવા

સંજોગો અનુસાર પ્રાંતીય સરકારની આવકમાંથી ચૂકવવાપાત્ર હતી (કલમ ૨૪૯). ઉપરોક્ત બાબતો પરથી જોઈ શકાશે કે ઈન્ડિયન સિવિલ સર્વન્ટની સેવાની મુદત મૂળભૂત રીતે કરાર આધારિત હતી પરંતુ આવી સેવાની શરતો અને સંભાવનાઓ કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત હતી. ભારત સરકાર અથવા પ્રાંતીય સરકારના અન્ય નાગરિક હોદ્દા ધરાવતી વ્યક્તિઓની સરખામણીમાં આવી સેવામાં ભરતી થયેલ વ્યક્તિ ખૂબ જ વિશિષ્ટ સ્થિતિમાં હતી. તેઓ એક ખાસ ભરતી કરાયેલ સેવાના સભ્ય હોવાના કારણે અને તેમના માટે અમુક ઉચ્ચ હોદ્દાઓ અનામત હોવાના કારણે તથા કલમો ૨૪૪, ૨૪૬, ૨૪૭, ૨૪૮ અને ૨૪૯ ના આધારે પોતાની સેવા સંબંધિત બાબતોમાં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ સમક્ષ અપીલ કરવાનો હક ધરાવતા હોવાના કારણે સંખ્યાબંધ અધિકારો અને વિશેષાધિકારો ભોગવતા હતા. આમ, ઈન્ડિયન સિવિલ સર્વિસ ક્રાઉન હેઠળની સેવાનો એક વિશિષ્ટ વિશેષાધિકાર પ્રાપ્ત વર્ગ હતો, જેનું અનિવાર્ય લક્ષણ હિસ મેજેસ્ટીની સરકારનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા સીધું અને અંતિમ રક્ષણ મેળવવાનું હતું.

હવે ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ દ્વારા આ સંબંધમાં લાવવામાં આવેલા મૂળભૂત ફેરફારોની નોંધ લેવી જરૂરી છે. સૌ પ્રથમ, બ્રિટિશ કેબિનેટના સભ્ય તરીકે ક્રાઉનના નામે કાર્ય કરતા અને બ્રિટિશ સંસદને જવાબદાર એવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ, કે જેઓ ભારતના કારોબાર સંબંધમાં અને ખાસ કરીને આ સેવાઓ સંબંધમાં પોતાનામાં નિહિત થયેલું નિયંત્રણ ધરાવતા હતા, તેમનું અસ્તિત્વ સંપૂર્ણપણે સમાપ્ત થઈ ગયું. ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ, ૧૯૪૭

ની કલમ ૭(૧)(એ) દ્વારા ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે નિયત દિવસ (૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭) થી નવા ડોમિનિયનોની સ્થાપનાના પરિણામે "તે દિવસની તરત જ પહેલાં બ્રિટિશ ભારતમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ પ્રદેશોના શાસન સંબંધમાં યુનાઇટેડ કિંગડમમાં હિસ મેજેસ્ટીની સરકારની કોઈ જવાબદારી રહેશે નહીં". ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટમાં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓ સંબંધમાં કલમ ૧૦ દ્વારા વધુ એક ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી, જે નીચે મુજબ હતી:

> "૧૦. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓ વગેરે. (૧) ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ ની જોગવાઈઓને અમલમાં ચાલુ રાખતી આ એક્ટની જોગવાઈઓ, સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા ભારતમાં ક્રાઉન હેઠળની નાગરિક સેવાઓમાં અને નાગરિક હોદ્દાઓ પર નિમણૂકો સંબંધિત તે એક્ટની જોગવાઈઓને અથવા હોદ્દાઓની અનામત સંબંધિત તે એક્ટની જોગવાઈઓને અમલમાં ચાલુ રાખશે નહીં".

હવે ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭, કે જે ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૯(૧)(સી) હેઠળ ગવર્નર-જનરલમાં નિહિત થયેલ અનુકૂલનની સત્તા હેઠળ ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ તેમના દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો હતો અને જે તેની સાથે એકસાથે અમલમાં આવવાનો હતો, તેણે ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૫ માંથી સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ અને તેમની સેવાઓ સંબંધિત વિવિધ કલમો, એટલે કે કલમો ૨૪૪, ૨૪૬,

૨૪૮ અને ૨૪૯ તથા ૨૭૮ થી ૨૮૪–એ ને ખાસ રીતે રદ કરીને ઉપર્યુક્ત બે જોગવાઈઓ, એટલે કે ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૭(૧)(એ) અને કલમ ૧૦(૧) ને અમલી બનાવી (જુઓ ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ નું પરિશિષ્ટ). સેવાની શરતો સંબંધિત કલમો ૨૪૦ અને ૨૪૭ માં પણ તે જ આદેશ દ્વારા ફેરફારો કરવામાં આવ્યા હતા, જેની હવે પછી નોંધ લેવામાં આવશે, જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આ કલમો હેઠળ આવરી લેવાયેલ બાબતો અંગે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની જવાબદારી પાછી ખેંચવાનો હતો. પરિણામી સ્થિતિ સ્પષ્ટપણે આ હતી: (૧) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા વિશેષ કરારબદ્ધ સેવામાં આગળ કોઈ ભરતી થવાની ન હતી. (૨) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા હોદ્દાઓનું કોઈ વૈધાનિક અનામત રાખવાનું ન હતું. (૩) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ સેવાની શરતો હવે કાર્યરત રહી ન હતી. (૪) આવા કર્મચારીઓ સંબંધિત કોઈપણ અંગત ફરિયાદોના નિવારણ માટે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ સમક્ષ અપીલ કરવાનો કે રજૂઆત કરવાનો કોઈ હક, અથવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા નક્કી કરવાના હોય તેવા પ્રતિકૂળ પગલાં માટે વળતર વગેરેનો કોઈ હક ચાલુ રહ્યો ન હતો. એ સાચું છે કે અગાઉ આ વ્યક્તિઓને લાગુ પડતી સેવાની કેટલીક શરતો ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨) અને તે હેઠળ કરવામાં આવેલા અનુકૂલનો દ્વારા ચાલુ રાખવામાં આવી હતી જેની હવે પછી નોંધ લેવામાં આવશે. પરંતુ આવી સાતત્યતા સેવાના અગાઉના તમામ સભ્યો માટે ઉપલબ્ધ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સિવાય– જે બાબત હવે પછી હાથ ધરવામાં આવશે– સેવાની શરતો ઘડવાની અને જાળવવાની અંતિમ જવાબદારી

હવે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ પાસે રહી ન હતી. એ પણ સાચું છે કે આ સનદી કર્મચારીઓ પૈકી જેઓની સેવાઓ નવી ડોમિનિયન સરકાર દ્વારા ચાલુ રાખવામાં આવી હતી તેમના સંદર્ભમાં સેવા ક્રાઉન હેઠળ ચાલુ રહી હતી (જેમ કે ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૨૪૦ ના અનુકૂલન દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે). પરંતુ આ માત્ર એટલા માટે હતું કારણ કે સૈદ્ધાંતિક રીતે ભારતની નવી સરકાર હજુ પણ હિસ મેજેસ્ટીના નામે ચલાવવાની હતી. આ ક્રાઉન પ્રત્યેની ચાલુ વફાદારીના પ્રતીક સિવાય વિશેષ કંઈ ન હતું. જો કે, બાબતનો સાર એ હતો કે અગાઉ સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓ એ અર્થમાં ક્રાઉન હેઠળ હતી કે આ સેવાઓ માટેની અંતિમ સત્તા અને જવાબદારી બ્રિટિશ સંસદ અને બ્રિટિશ સરકાર પાસે હતી, ત્યારે તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાતમાં પરિકલ્પના કર્યા મુજબ અને ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૭(૧)(એ) દ્વારા ચોક્કસપણે પુષ્ટિ કર્યા મુજબ, આ જવાબદારી અને સત્તા ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી અને ત્યાર પછી સંપૂર્ણપણે અદૃશ્ય થઈ ગઈ હતી. આમ સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓનું મૂળભૂત માળખું બદલાઈ ગયું અને સેવાની કરાર–વત્તા–વૈધાનિક મુદતનો મૂળ પાયો અદૃશ્ય થઈ ગયો. પરિણામે રેલી વિરુદ્ધ ધ કિંગ(૧) અને નોક્સ વિરુદ્ધ ડોનકાસ્ટર અમાલ્ગમેટેડ કોલિયરીઝ લિમિટેડ(૨) માં પ્રિવી કાઉન્સિલ અને હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ દ્વારા સમાન પરિસ્થિતિઓમાં ઠેરવવામાં આવ્યા મુજબ કરારો તેમજ તેની સાથે જોડાયેલું વૈધાનિક રક્ષણ આપોઆપ અને કાનૂની રીતે સમાપ્ત થઈ ગયા.

ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ દ્વારા લાવવામાં આવેલા પરિવર્તનના

ઉપરોક્ત દ્રષ્ટિકોણને નકારવા માટે, સામાવાળા તરફના વિદ્વાન વકીલે કેટલીક અન્ય જોગવાઈઓ પર આધાર રાખ્યો હતો જેની હવે નોંધ લઈ શકાય. આ જોગવાઈઓ સામાવાળાની દલીલને સમર્થન આપવાથી ઘણી દૂર રહીને, ઉપરોક્ત દ્રષ્ટિકોણને સ્પષ્ટપણે પુષ્ટિ આપે છે. આ પૈકીની પ્રથમ ધ ઈન્ડિયન ઈન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨) છે, જે નીચે મુજબ છે:

> "૧૦. (૨) દરેક વ્યક્તિ કે જે– (એ) સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ અથવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ઇન કાઉન્સિલ દ્વારા ભારતમાં ક્રાઉનની નાગરિક સેવામાં નિમણૂક પામ્યા બાદ, નિયત દિવસથી અને ત્યાર પછી નવા ડોમિનિયનો પૈકીના કોઈપણ એકની અથવા કોઈપણ પ્રાંત કે તેના ભાગની સરકાર હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખે છે; તે સમયાંતરે જે ડોમિનિયનો અને પ્રાંતો અથવા ભાગોમાં સેવા આપી રહ્યો હોય તે સરકારો પાસેથી વેતન, રજા અને પેન્શન સંબંધમાં સેવાની તે જ શરતો અને શિસ્ત સંબંધી બાબતો અથવા સંજોગો અનુસાર પોતાના હોદ્દાની મુદત અથવા બદલાયેલા સંજોગો અનુસાર તેને સમાન હકો મેળવવા માટે હકદાર રહેશે કે જે મેળવવા માટે તે વ્યક્તિ નિયત દિવસની તરત જ પહેલાં હકદાર હતી".

વિદ્વાન વકીલની દલીલ એ છે કે આ જોગવાઈ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા અગાઉ ઈન્ડિયન સિવિલ સર્વિસમાં નિમણૂક પામેલી વ્યક્તિઓ નવી સરકાર હેઠળ ચાલુ રહે છે અને તેઓ અગાઉ જેવી સેવાની શરતો ધરાવતા

હતા તેવી જ શરતો મેળવવા હકદાર છે. તેમના મતે વાદીની સેવા સમાપ્ત કરતો આદેશ અમાન્ય હોવાથી, તેઓ સેવામાં ચાલુ રહ્યા હોવાનું માનવું જોઈએ. પરંતુ, એ ધ્યાને લેવું જરૂરી છે કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ એવું કહેતી નથી કે અગાઉ નિમણૂક પામેલી તમામ વ્યક્તિઓને સેવામાં ચાલુ રાખવામાં આવશે. તે ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક શબ્દબદ્ધ કરવામાં આવી છે અને માત્ર એવી વ્યક્તિઓને જ સેવાની સમાન શરતો વગેરેની બાંહેધરી આપે છે જેઓ "સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા નિમણૂક પામ્યા બાદ ..... નિયત દિવસથી અને ત્યાર પછી સરકાર હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખે છે ..... ". આ કલમમાં સેવામાં ચાલુ રહેનાર અને આ લાભ મેળવનાર વ્યક્તિઓ કોણ છે તે અંગે કંઈ કહેવામાં આવ્યું નથી. ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૯(૧)(એ) ના આધારે ગવર્નર–જનરલના આદેશોના સ્વરૂપમાં પ્રત્યાર્પિત વિધાન દ્વારા તેની જોગવાઈ કરવાનું સ્પષ્ટપણે છોડી દેવામાં આવ્યું હતું. ઉપર ઉલ્લેખિત ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ તેના અનુચ્છેદ ૭(૧) માં આ બાબતનું નિયમન કરે છે જે નીચે મુજબ છે:

> "તેના કેસને અસર કરતા કોઈપણ સામાન્ય અથવા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓને આધીન રહીને, કોઈપણ વ્યક્તિ કે જે નિયત દિવસની તરત જ પહેલાં ગવર્નર–જનરલ અથવા ગવર્નર–જનરલ ઇન કાઉન્સિલના અથવા બંગાળ કે પંજાબ સિવાયના પ્રાંતના કારોબારના સંબંધમાં ક્રાઉન હેઠળ કોઈપણ નાગરિક હોદ્દો ધરાવતી હોય, તે તે દિવસથી ભારત ડોમિનિયનના અથવા સંજોગો અનુસાર પ્રાંતના

કારોબારના સંબંધમાં ક્રાઉન હેઠળના અનુરૂપ હોદ્દા પર યોગ્ય રીતે નિમણૂક પામી હોવાનું માનવામાં આવશે".

આ આદેશનું પરિશિષ્ટ ઉપર ટાંકેલી ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨) ને અમલી બનાવવા માટે ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમો ૨૪૦ અને ૨૪૭ માં કરવામાં આવેલા અનુકૂલનો પણ દર્શાવે છે. હવે ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની અનુકૂલિત કલમ ૨૪૭ નીચે મુજબ છે:

"સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ અથવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ઇન કાઉન્સિલ દ્વારા ભારતમાં ક્રાઉનની નાગરિક સેવામાં નિમણૂક પામ્યા બાદ, ડોમિનિયનની સ્થાપનાની તારીખથી અને ત્યાર પછી ડોમિનિયનની અથવા કોઈપણ પ્રાંતની સરકાર હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખતી તમામ વ્યક્તિઓની સેવાની શરતો–

(એ) ડોમિનિયનના કારોબાર સંબંધમાં સેવા આપતી વ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં, ગવર્નર–જનરલ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રહેશે;

(બી) પ્રાંતના કારોબાર સંબંધમાં સેવા આપતી વ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં–

(૧) તેમના વેતન, રજા, પેન્શન, તબીબી સારવાર અંગેના સામાન્ય અધિકારો અને ડોમિનિયનની સ્થાપના પૂર્વે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિયંત્રિત થતી અન્ય કોઈપણ બાબત

સંબંધમાં, ગવર્નર–જનરલ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રહેશે; અને

(૨) અન્ય કોઈપણ બાબત સંબંધમાં, પ્રાંતના ગવર્નર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રહેશે".

સુધારેલી કલમ ૨૪૦(૨) નીચે મુજબ છે:

"પૂર્વોક્ત એવી કોઈ વ્યક્તિને (કલમ ૨૪૦(૧) માં ઉલ્લેખિત વ્યક્તિઓનો સંદર્ભ આપે છે જેમાં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ દ્વારા નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે) કે જે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ અથવા સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ઇન કાઉન્સિલ દ્વારા નિમણૂક પામ્યા બાદ ડોમિનિંયનની સ્થાપના પછી ભારતમા ક્રાઉન હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખે છે, તે વ્યક્તિ ડોમિનિયન અથવા પ્રાંતના કારોબાર સંબંધમાં સેવા આપતી હોય તે અનુસાર ગવર્નર–જનરલ અથવા ગવર્નરથી ગૌણ હોય તેવા કોઈપણ સત્તાતંત્ર દ્વારા હિસ મેજેસ્ટીની સેવામાંથી બરતરફ કરવામાં આવશે નહીં, અને પૂર્વોક્ત અન્ય કોઈ વ્યક્તિને જે સત્તાતંત્ર દ્વારા તેની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી તેનાથી ગૌણ હોય તેવા કોઈપણ સત્તાતંત્ર દ્વારા હિસ મેજેસ્ટીની સેવામાંથી બરતરફ કરવામાં આવશે નહીં".

આ વિવિધ જોગવાઈઓને એકસાથે લેતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અગાઉની સેવાની શરતોની બાંહેધરી અને શિસ્ત સંબંધી કાર્યવાહી સંબંધિત અગાઉના વૈધાનિક રક્ષણો હવે માત્ર એવી જ વ્યક્તિઓ પૂરતા મર્યાદિત છે કે જેઓ ડોમિનિયનની

સ્થાપના પછી ક્રાઉન હેઠળ, એટલે કે સંજોગો અનુસાર ડોમિનિયનની અથવા પ્રાંતની સરકાર હેઠળ સેવા આપવાનું ચાલુ રાખે છે. આ રીતે ચાલુ રહેનાર વ્યક્તિઓની શ્રેણીમાં કઈ વ્યક્તિઓ આવે છે તે અગાઉ ટાંકેલા ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ ના અનુચ્છેદ ૭(૧) માં ગર્ભિત રીતે સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે, જે જણાવે છે કે નિયત દિવસની તરત જ પહેલાં ગવર્નર–જનરલ અથવા ગવર્નર–જનરલ ઇન કાઉન્સિલના અથવા પ્રાંતના કારોબાર સંબંધમાં ક્રાઉન હેઠળ કોઈપણ નાગરિક હોદ્દો ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ, તે દિવસથી ભારત ડોમિનિયનના અથવા સંજોગો અનુસાર પ્રાંતના કારોબાર સંબંધમાં ક્રાઉન હેઠળના અનુરૂપ હોદ્દા પર યોગ્ય રીતે નિમણૂક પામી હોવાનું માનવામાં આવશે. એ સ્પષ્ટ છે કે ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨)(એ) દ્વારા અને ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની અનુકૂલિત કલમ ૨૪૦(૨) અને કલમ ૨૪૭ દ્વારા જે સાતત્યતાની પરિકલ્પના કરવામાં આવી છે, તે ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડરના અનુચ્છેદ ૭(૧) માંની આ કાલ્પનિક જોગવાઈ દ્વારા ગર્ભિત રીતે લાવવામાં આવેલી સાતત્યતા છે. પરંતુ એ નોંધવું જરૂરી છે કે આ જોગવાઈની આગળ "તેના કેસને અસર કરતા કોઈપણ સામાન્ય અથવા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓને આધીન રહીને" એવું લાયકાત ધરાવતું વાક્ય ખાસ મૂકવામાં આવ્યું છે. આમ, અગાઉ નાગરિક હોદ્દો ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓને, જેમનો કેસ "તેના કેસને અસર કરતા સામાન્ય અથવા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" દ્વારા નિયંત્રિત થતો હોય તે સિવાય, નિમણૂક પામેલ હોવાનું અને

તેથી સેવામાં ચાલુ રહેલ હોવાનું માનવામાં આવે છે. હવે, "સામાન્ય આદેશો" કે જે આ કેસમાં લાગુ પડતા નથી તેને બાકાત રાખતાં, કોઈ વ્યાજબી શંકા રહી શકતી નથી કે અહીં પરિકલ્પિત ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ, જ્યાં સુધી સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓના સભ્યોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, તે ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ છે કે જે તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાત પછી કરવામાં આવી હતી, જે અનુસાર વ્યક્તિગત સનદી કર્મચારીઓને પરિપત્ર પાઠવીને તેમની ઇચ્છાઓ જાણવામાં આવી હતી, અને સંબંધિત સરકારોએ આ વર્તમાન વાદીના કિસ્સામાં બન્યું છે તેમ ચોક્કસ વ્યક્તિઓની સેવાની સાતત્યતાને આમંત્રિત ન કરવાનો પોતાનો અંતિમ વિકલ્પ દર્શાવ્યો હતો.

આ નિષ્કર્ષને નકારવા માટે, સામાવાળા તરફના વિદ્વાન વકીલ એવી દલીલ કરે છે કે (૧) ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ ના અનુચ્છેદ ૭(૧) દ્વારા પરિકલ્પિત "ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" યોગ્ય સત્તાતંત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા માન્ય આદેશો અથવા દ્વિપક્ષીય માન્ય વ્યવસ્થાઓ હોવા જોઈએ, જે શ્રેણીમાં તેમના મતે તારીખ ૮મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ મદ્રાસ સરકારના મુખ્ય સચિવ દ્વારા જારી કરાયેલ વાદી–સામાવાળાની સેવાની સમાપ્તિનો આદેશ આવતો નથી, અને (૨) વાઇસરોય દ્વારા કરવામાં આવેલી જાહેરાતથી શરૂ થતો અગાઉનો ઇતિહાસ ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ અને તે હેઠળ ગવર્નર–જનરલ દ્વારા કરવામાં આવેલા વૈધાનિક આદેશોના અર્થ અને અસરનું અર્થઘટન કરવા માટે ગ્રાહ્ય નથી.

ઉપરોક્ત પ્રથમ વાંધાના સંદર્ભમાં, "ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" શબ્દો માન્ય આદેશ અથવા દ્વિપક્ષીય અને માન્ય વ્યવસ્થા દર્શાવે છે તેવું માનવા માટે કોઈ કારણ નથી. ઉપર જણાવેલા ઈતિહાસને અને સરળ સત્તા પરિવર્તનની સુવિધા માટે નિયત દિવસ પહેલાં આ તમામ પગલાંઓ લેવાની અનિવાર્ય તાકીદને ધ્યાનમાં લેતાં, સંબંધિત કાયદાકીય સત્તાતંત્રો તે સમયે અસ્તિત્વમાં રહેલી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિની માન્યતા પર આગળ વધ્યા હોવાનું માનવું જોઈએ. સમાન પરિસ્થિતિમાં આવા જ અભિગમ માટે ઉદાહરણ તરીકે જુઓ રાજ રાજેન્દ્ર માલોજીરાવ શિતોલે વિરુદ્ધ મધ્ય ભારત રાજ્ય(૧) જ્યાં આ કોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૮૫ સંકળાયેલી બાબત અંગે તે સમયની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિની માન્યતા પર આગળ વધ્યો હતો. આ વાંધાના આ જવાબ ઉપરાંત પણ, વાંધો પોતે જ ગેરસમજ પર આધારિત હોવાનું જણાય છે. એ વાત સાચી છે કે આ કેસમાં એવો કોઈ સ્પષ્ટ પુરાવો નથી કે વાદીની સેવાની સમાપ્તિનો આદેશ તે સમયના સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની મંજૂરીથી કરવામાં આવ્યો હતો. એ પણ શક્ય છે કે લેખિત જવાબમાં સ્વીકાર્યા મુજબ ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી તેમની સેવાઓ ચાલુ ન રાખવાનો નિર્ણય તેમના ભૂતકાળના રેકોર્ડ પર આધારિત હતો અને તેમને કારણ દર્શાવવાની તક ન મળી હોવાથી ગંભીર મુશ્કેલી ઊભી કરે છે. પરંતુ તે આદેશ ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટ અમલમાં આવ્યો તે ચોક્કસ ક્ષણે કાર્યરત થવાનો હતો. તે ક્ષણે આ બાબત સાથે સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટનો સંબંધ સમાપ્ત થઈ ગયો હતો. કેન્દ્ર સરકારની મંજૂરી સાથેનો આ પ્રકારનો આદેશ, સેવાઓની સમાપ્તિની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો ઉદ્દેશ ન

રાખતો હોય, પરંતુ સેવાઓ આપોઆપ સમાપ્ત થઈ જશે તેવી વાઇસરોયની જાહેરાતમાં રહેલી ગર્ભિત ધારણા પર કાર્ય કરતો હોય અને ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી વાદીની સેવાઓ ચાલુ ન રાખવાના યોગ્ય સરકારના નિર્ણયની જાણ કરતો હોય, તે આદેશ જે સરકાર હેઠળ વાદી સેવા આપવા માંગતા હતા તે જ સરકારની સક્ષમતામાં ન હતો તેમ માનવા માટે કોઈ કારણ નથી. પરિસ્થિતિનું સ્વરૂપ જ સત્તા પરિવર્તનની નિર્ણાયક ક્ષણે અમલમાં આવે તે માટે આવા અગમચેતીભર્યા નિર્ણયો લેવાની અને સંબંધિત વ્યક્તિને તેની જાણ કરવાની માંગ કરતું હતું.

બીજા વાંધાના સંદર્ભમાં, અમને જણાય છે કે વાઇસરોયની જાહેરાત અને તેના આધારે કેન્દ્ર તથા પ્રાંતીય સરકારો દ્વારા સામાન્ય પાસામાં તેમજ વાદી જેવા વ્યક્તિગત કેસોના સંદર્ભમાં લેવાયેલા પગલાંઓની અગ્રાહ્યતા અંગેની દલીલ સંપૂર્ણપણે પાયાવિહોણી છે. ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ ના અનુચ્છેદ ૭(૧) માં "તેના કેસને અસર કરતા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" વાક્ય માત્ર સંબંધિત વ્યક્તિઓ સંબંધિત આદેશો અને વ્યવસ્થાઓમાં પરિણમતી આ અને સમાન અન્ય સામગ્રીનો જ સંદર્ભ આપી શકે છે. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની સેવાઓ અંગે આ જોગવાઈ દ્વારા અન્ય કોઈપણ પ્રકારના ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓની પરિકલ્પના કરવામાં આવી હતી તેવું સૂચવવામાં આવ્યું નથી અને એ સ્પષ્ટ છે કે તેવી કોઈ વ્યવસ્થા ન હતી. ચોક્કસ વૈધાનિક જોગવાઈ તરફ દોરી જતી આવી અગાઉની સામગ્રી પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે તેવું લેડોર વિરુદ્ધ બેનેટ(૧) માં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું જેને ગોવિંદન

સેલ્લાપ્પાહ નાયર કોડકન પિલ્લઈ વિરુદ્ધ પુંચી બંદા મુદાનાયકે(૨) માં માન્ય રાખવામાં આવ્યું હતું. લેડોર વિરુદ્ધ બેનેટ(૧) ના કેસમાં પૃષ્ઠ ૪૭૭ પર લોર્ડ એટકિને નિર્દેશ કર્યા મુજબ, આવા દસ્તાવેજો એવી સામગ્રી દર્શાવે છે કે જે ગવર્નર–જનરલે સંબંધિત વૈધાનિક આદેશ પસાર કર્યો ત્યારે તેમની સમક્ષ હોવાનું માની શકાય. આ સામગ્રી તદ્દન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે સેવામાં ચાલુ રહેવું કે નહીં તેનો પ્રારંભિક વિકલ્પ સંબંધિત કર્મચારી પાસે હતો, ત્યારે તેને સેવામાં ચાલુ રાખવો કે ન રાખવો તેનો અંતિમ વિકલ્પ યોગ્ય સરકાર પાસે હતો અને પરિકલ્પિત ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ તે અંતિમ વિકલ્પના અનુસંધાનમાં લેવાયેલા પગલાં હતા.

એવું આછું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાત હિસ મેજેસ્ટીની સરકારે સત્તા સોંપણીની તારીખ આશરે એક વર્ષ આગળ લાવવાનો નિર્ણય કર્યો તે પહેલાંની હતી અને મૂળ જાહેરાતમાં આ તમામ બાબતોનું નિયમન કરવા માટે બ્રિટિશ સરકાર અને ભવિષ્યની ડોમિનિયન સરકાર વચ્ચે સંધિની પરિકલ્પના કરવામાં આવી હતી, અને વાસ્તવમાં આવી કોઈ સંધિ થઈ ન હોવાથી આ જાહેરાત પુરાવામાં ગ્રાહ્ય ન હતી. બદલાયેલા સંજોગોને ધ્યાને રાખીને સત્તાનું પરિવર્તન બંને સરકારો વચ્ચેની નિયમિત સંધિના બદલે બ્રિટિશ સંસદ દ્વારા કાયદાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે તે હકીકત એવી બાબત નથી કે જે આપણે જે ચોક્કસ બાબત સાથે સંબંધિત છીએ તેના સંદર્ભમાં પરિસ્થિતિને કોઈપણ રીતે અસર કરી શકે. તારીખ ૩જી જૂન, ૧૯૪૭ ની આગળની જાહેરાત પછી આ જ જાહેરાત પર અમલ કરવામાં આવ્યો

હતો. આ બાબત એ હકીકત પરથી સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે વિવિધ પ્રાંતીય મુખ્ય સચિવોને ભારત સરકારના પરિપત્ર પત્રમાં આ જ જાહેરાતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો અને આગળની એ હકીકત પરથી પણ કે દરેક વ્યક્તિગત સનદી કર્મચારીને મોકલવામાં આવેલા પત્ર સાથે સદર જાહેરાતની નકલ સામેલ કરવામાં આવી હતી.

તેથી, ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ અને તેમની સેવાઓ અદૃશ્ય થઈ ગઈ તે હકીકત ઉપરાંત, ધ ઇન્ડિયન ઇન્ડિપેન્ડન્સ એક્ટની કલમ ૧૦(૨) અને ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડરનો અનુચ્છેદ ૭(૧) વિવિધ ખાસ આદેશો અને કરાયેલી વ્યક્તિગત વ્યવસ્થાઓની કાયદેસરતાની સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ માન્યતા પર આગળ વધ્યા હતા અને તે રાજકીય પરિવર્તન દ્વારા લાવવામાં આવેલી સેવાઓની આપોઆપ સમાપ્તિના સિદ્ધાંતની ગર્ભિત વૈધાનિક માન્યતા સમાન છે. તેથી, અમારા મતે, ભારતીય ડોમિનિયનની સ્થાપના થતાં વાદીની સેવાઓ આપોઆપ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી. વાઇસરોયની જાહેરાતના અનુસંધાનમાં તેમના કેસને અસર કરતા કરાયેલા ખાસ આદેશ અને વ્યવસ્થાના પરિણામે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ થી અને ત્યાર પછી તેમની સેવા ચાલુ રહી ન હતી, અને વાદી માંગવામાં આવેલ જાહેરાત મેળવવા હકદાર નથી.

હાઇકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ જે નિષ્કર્ષ પર આવ્યા હતા તેમાં, આદરપૂર્વક, ધ ઇન્ડિયા (પ્રોવિઝનલ કોન્સ્ટીટ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૪૭ ના

અનુચ્છેદ ૭(૧) માં વપરાયેલા "તેના કેસને અસર કરતા ખાસ આદેશો અથવા વ્યવસ્થાઓ" વાક્યના મહત્વને સમજવામાં ચૂક કરી છે, અને તારીખ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૪૭ ની વાઇસરોયની જાહેરાતથી શરૂ થયેલી અને તેના પગલે બનેલી તમામ સંબંધિત ઘટનાઓના પ્રકાશમાં તેનું અર્થઘટન કરવાનું હતું તે સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે.

પરિણામ એ છે કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, પરંતુ સંજોગોને ધ્યાને રાખીને ખર્ચ વિના.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========